

una fitxa sobre l'islam i una sobre el cristianisme (on, entre d'altres aspectes, es mostra el sobrepès de la jerarquia europea dins de l'Església catòlica mundial, tot relacionant cardenals electors amb fidels en cada territori). La darrera de les fitxes del capítol versa entorn de l'individu i la cultura a partir d'una aproximació lingüística a Internet i dels llocs de patrimoni mundial de la humanitat catalogats per la UNESCO.

El cinquè capítol analitza com els processos de globalització modifiquen les relacions de força i els registres de poder. Per això, sota el títol de «Paz y guerras», s'aproxima a las transformacions de la guerra «tradicional»; les característiques dels nous conflictes internacionals; els nous equilibris i interdependències del poder i la proliferació d'armes arreu del planeta, especialment les que tenen capacitat de destrucció massiva.

El procés de globalització ha comportat, entre d'altres elements, un augment de la interdependència i l'aparició de reptes que afecten el conjunt del planeta. Per això, en el capítol sisè, els autors hi exposen les noves regulacions que sorgeixen per fer front a les problemàtiques comunes. Amb nou fitxes, és un dels capítols més extensos i s'hi aborden les missions de pau de l'ONU; els mecanismes del governament global; les dependències

energètiques envers els recursos fòssils; la cerca d'energies renovables; les dinàmiques comercials; les regulacions del comerç mundial; les regulacions polítiques; l'estat del medi ambient, i els acords globals pel futur comú (com ara el Protocol de Kyoto).

El darrer dels capítols és l'aportació temàtica de l'edició 2008 de l'atles i versa sobre la Xina. De fet, aquesta inclusió no fa res més que reconèixer el paper emergent de la Xina en l'espai mundial global, que ha passat, en paraules dels autors, d'intrús a company en el concert mundial, i que, al llarg del segle XXI, anirà adquirint més protagonisme i poder. Les deu fitxes que componen el capítol constitueixen una geografia regional del gegant asiàtic. Serveixen per fer un repàs al medi natural, la població, les activitats econòmiques, la urbanització, la societat civil i el paper de la Xina en el governament mundial.

L'obra clou amb els ja esmentats annexos, on, a més del lèxic, sigles que apareixen en el text i explicacions de les fotos, apareixen sis pàgines de mapes muts que conviden els lectors a representar els trets principals de la globalització.

Àngel Cebollada Frontera

Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Geografia
angel.cebollada@uab.cat

PAVÓN, David (2009)

Gran obra hidràulica i territori a les conques de la Muga i del Fluvià (1850-1980)

Dos volums

Figueres: Institut d'Estudis Empordanesos

Col·lecció Monografies Empordaneses, 791 pàgines

ISBN (obra completa): 978-84-612-8016-2

Aquests dos volums sintetitzen un treball de recerca monumental sobre la geografia i la història hidràuliques de les comarques del nord-est de Catalunya. I no en dic «monumental» per les set-centes pàgi-

nes i escaig que comprenen els dos volums, sinó per l'exhaustivitat i minuciositat amb les quals en David Pavón recorre una història fascinant i mal coneguda fins ara, malgrat la importància que

té en el desenvolupament territorial d'aquestes comarques. Es diu que les obres hidràuliques, com les carreteres o els ferrocarrils, constitueixen grans elements de transformació d'un territori. Tanmateix, les comarques de la Muga i del Fluvià difereixen substancialment, perquè, en les unes, les obres hidràuliques van acabar materialitzant-se i en les altres, no (p. 39), de manera que el Fluvià és l'únic riu català de certa entitat que no resta embassat en algun punt, encara que sí que té una important àrea irrigada en el seu tram baix. Els motius pels quals una conca i l'altra van acabar per conèixer una història hidràulica diferent són el que l'autor explora, en la seva obra, un treball farcit de pàgines i pàgines sobre projectes més o menys utòpics i projectes més o menys realistes i que també sap relligar la història hidràulica de la Muga i el Fluvià amb la història hidràulica de Catalunya i, molt especialment, amb el transvasament del Ter a Barcelona.

El recorregut històric comença pròpiament al capítol 3, on es descriuen els primers projectes rellevants fins a finals del segle XIX. Aquí es contextualitzen les primeres veus i les primeres propostes d'impuls del regadiu a l'Empordà, especialment arran de la crisi de la fil·loxera de l'any 1879, en un moment de grans esperances en el progrés tècnic de l'agricultura esperonat per figures clau com ara Fages de Romà, ja a mitjan segle. Una bona colla de projectes (gairebé tots al Fluvià i no a la Muga) són revisats minuciosament per Pavón, que acaba per contrastar els fracassos en la materialització d'aquests projectes quant a unes altres àrees del país (Ponent, deltes del Llobregat i de l'Ebre i planes de la Catalunya Nord) on el regadiu avança amb força. Així, i segons Pavón, l'Empordà esdevé «l'opció fracassada dels grans regadius catalans del segle XIX» (p. 136, en cursiva a l'original).

Si, en el capítol anterior, els projectes eren més aviat de caire local i regional, el

capítol 4 ja entra plenament a considerar els projectes a les dues conques dins del marc de la política hidràulica espanyola que es desenvolupa a partir de 1902, amb l'anomenat Pla Gasset. En aquest cas, tampoc no hi ha avenços importants, encara que Pavón torna a notar l'existència de molts projectes i un important salt endavant en la comprensió científica i tècnica de les conques fluvials de referència (p. 184-185). L'etapa següent examinada per Pavón correspon a la dècada de 1930 i té com a element estrella el dissortat embassament de Crespià del qual es va arribar a posar una primera pedra el 1935 i que fou definitivament abandonat el 1944, ja després de la guerra, un altre cop a causa de problemes tècnics. En aquest capítol, l'autor també s'atura a comentar el Pla d'Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya de 1935 (p. 249), amb la figura cabdal de l'enginyer Victoriano Muñoz Oms, que, com molts plans anteriors, preveia una forta expansió del regadiu a aquestes comarques amb la construcció de dos embassaments al Fluvià i dos més a la Muga.

El capítol sisè és el més extens del llibre, no endebades Pavón es dedica al seu tema favorit: explicar la gènesi i el desenvolupament de l'obra hidràulica emblemàtica de l'Empordà com és l'embassament de Boadella. Aquí Pavón té l'encert de situar tot el seu discurs dins de la hipòtesi que els grans projectes hidràulics de la Muga i el Fluvià s'elaboren per compensar el transvasament d'aigua a Barcelona, veritable clau de volta de la política hidràulica a Catalunya durant la segona meitat del segle XX. Així, la primera part del capítol es dedica a traçar la història de l'abastament d'aigua a la capital catalana fins al Plan de Aguas de 1957, inspirat per José María Porcioles i elaborat amb gran visió de futur per Muñoz Oms. Pavón rastreja amb profusió tota mena de fonts que documenten la poc coneguda però important oposició que el projecte del

transvasament aixecà a Girona i que donà lloc a informes sostenibilistes *avant-la-lettre*, com ara l'elaborat per l'enginyer Fernandez Fritsch i la seva diatriba en contra del creixement desmesurat de Barcelona (p. 308) i la necessitat de reequilibrar el territori. A continuació, l'autor torna als projectes d'embassar el Fluvià: un cop abandonada l'opció de Crespià es desenvolupa un nou projecte, aquest cop a Esponellà, el qual tampoc pren força i pateix un procés d'abandonament i desinterès progressius que arriba fins ben entrada la dècada de 1980. Pel que fa a la Muga, el projecte finalment escollit serà el de Boadella, al qual Pavón dedica les cent darreres pàgines del primer volum. L'autor destaca Boadella com a exemple d'embassament «multiús» (p. 425), ja que, efectivament, Boadella ha passat per exercir funcions de control d'avingudes, producció d'energia elèctrica, regadiu, abastaments urbans i turístics (cada cop més importants) i fins i tot usos recreatius, amb un club nàutic inclòs. L'embassament no s'explica sense el projecte de regadiu corresponent al qual Pavón dedica també moltes pàgines, ja al volum segon del llibre, tot i explicant com, i contràriament a totes les previsions, serà la Muga i no el Fluvià l'àrea de gran expansió del regadiu d'aquestes contrades (p. 538). El vuitè capítol està dedicat a les visites de les primeres autoritats polítiques durant el franquisme a les conques fluvials d'estudi! Potser aquí el grau de detall és francament exasperant i l'autor podria haver integrat les desfildes successives dels prohoms del règim franquista en altres capítols i haver dedicat l'espai sobrant a desenvolupar el molt interessant capítol 8 sobre hidroelectricitat i abastaments urbans que tanca el volum abans de les conclusions.

En conjunt, són molts els motius per recomanar aquesta obra, malgrat que, a vegades, pugui semblar un xic aclaparadora pel nivell de detall (molt especial-

ment en el capítol dedicat a Boadella). En primer lloc, hi ha el llenguatge, esplèndid, i una organització del material i de les idees que no deixa marge a la improvisació. Certs detalls, com ara el de redactar petites biografies dels principals personatges de l'obra, palesen, així mateix, el grau de compromís de l'autor en no deixar cap aspecte a l'atzar. Cal destacar, igualment, la riquesa de les il·lustracions, especialment les fotografies, totes les quals són de gran interès i n'hi ha moltes d'inèdites, així com la gran quantitat d'informació estadística i els mapes en color de l'annex cartogràfic. N'hi ha prou de dir que l'apartat de bibliografia i fonts ocupa més de quaranta pàgines, per afirmar que l'autor no ha deixat pràcticament cap document rellevant sense examinar.

Finalment, penso que ningú no ha explicat tan bé la geografia i la història d'aquests territoris des de la tesi d'Albert Compte, ja fa quaranta-cinc anys. En aquest sentit, l'obra de Pavón constitueix un referent científic per l'Empordà tan valuós com el treball de Compte o, més antigament, com les obres de Botet i Sisó o de Pella i Forgas, sense exagerar gens ni mica. En tot cas, dels pocs retrats que se'n poden fer, simplement destacaria potser una certa mandra a situar tot el treball en el marc dels debats teòrics sobre el significat de la gran obra hidràulica. Dins el context espanyol, aquest debat es despatxa massa ràpidament, ignorant, per exemple, contribucions recents com les del geògraf belga Erik Swingedouw, i, dins el context internacional, sobta una mica que l'autor no mencioni alguns dels treballs més emblemàtics sobre el context social, territorial i ambiental de la gran obra hidràulica, començant pel mateix Wittfogel. Un petita reflexió teòrica sobre el que aporten aquests autors i d'altres potser hauria servit David Pavón per intentar oferir la seva interpretació de l'afirmació que es fa a la pàgina 257 sobre si la gran obra hidràulica (o qualsevol altra gran

intervenció sobre el territori) és fruit del règim polític de cada moment o el resultat de les possibilitats tècniques i econòmiques de tirar-les endavant, independentment del règim polític. Pavón sembla partidari d'aquesta darrera interpretació, però uns altres autors, com l'anteriorment citat Erik Swyngedouw, en són més aviat

crítics. Espero amb delit que David Pavón ens il·lustri més sobre aquesta qüestió en treballs futurs.

David Saurí

Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Geografia
david.sauri@uab.cat